

Ensuring the Exercise of Active Suffrage through the Use of Digital Technologies during the Election Process

UDC: 35.074.1:004.75

DOI: <https://doi.org/10.15421/152343>

Gusarevych Nataliia

Ph.D. Student, <https://orcid.org/0000-0003-1109-181X>, nvgdnipro@gmail.com

Dnipro University of Technology (Dnipro, Ukraine)

Abstract

The relevance of the study is related to the fact that digital transformation, as a global trend of modern social development, is gradually becoming the main global trend in the processes of reforming national electoral systems. Digital technologies become not only part of the material and technical support of the election process, but also begin to play the role of effective tools for ensuring the implementation of the general principles of the democratic organization of elections. The purpose of the article is to determine the features of the application of digital technologies in the election process, which help create effective mechanisms for the implementation of active voting rights of citizens.

The global experience of using digital technologies during the maintenance of the voter register, the formation of voter lists and their identification was analyzed. The prerequisites and prospects for digital modernization of the national election process are defined as conditions for ensuring the active electoral right of Ukrainian citizens. It is concluded that the use of modern digital technologies ensures the completeness and error-free maintenance of the voter register, the proper way of forming voter lists, and the accuracy of voter identification during voting. The relevant positive experience of foreign countries can become the subject of a wide expert discussion in Ukraine with the aim of making changes to the election legislation to include norms regarding the procedure and conditions for the implementation of digital elections.

Keywords: public administration, democracy, active suffrage, electoral process, digital transformation, digitalization, digital-era governance, digitalization, digital elections, open governance, Internet survey, voting behavior, cyber education, cyber security, cyber protection, digital literacy, user identification

Забезпечення реалізації активного виборчого права шляхом застосування цифрових технологій під час виборчого процесу

Гусаревич Наталія

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» (Дніпро, Україна)

Анотація

Актуальність дослідження пов'язана з тим, що цифрова трансформація, як глобальний тренд сучасного розвитку суспільства поступово стає основною світовою тенденцією у процесах реформування національних виборчих систем. Цифрові технології стають не тільки частиною матеріально-технічного забезпечення виборчого процесу, а й починають відігравати роль дієвих інструментів забезпечення реалізації загальних принципів демократичної організації виборів. Метою статті є визначення особливостей застосування у виборчому процесі цифрових технологій за допомогою яких створюються ефективні механізми для реалізації активного виборчого права громадян.

Проаналізовано світовий досвід використання цифрових технологій під час ведення реєстру виборців, формування списків виборців та їх ідентифікації. Визначено передумови та перспективи цифрової модернізації вітчизняного виборчого процесу, як умови забезпечення реалізації активного виборчого права громадян України. Робиться висновок, що застосування сучасних цифрових технологій забезпечує повноту та безпомилковість ведення реєстру виборців, належний спосіб формування списків виборців та точність ідентифікації виборця під час волевиявлення. Відповідний позитивний досвід зарубіжних країн може стати предметом широкого експертного обговорення в Україні з метою внесення змін до виборчого законодавства на предмет включення норм щодо порядку та умов впровадження цифрових виборів.

Ключові слова: публічне управління, демократія, активне виборче право, виборчий процес, цифрова трансформація, діджиталізація, digital-era governance, цифровізація, цифрові вибори, відкрите врядування, Інтернет-опитування, поведінка під час голосування, кіберосвіта, кібербезпека, кіберзахист, цифрова грамотність, ідентифікація користувачів

Стаття надійшла / Article arrived: 30.09.2023

Схвалено до друку / Accepted: 31.10.2023

Вступ.

Зі стрімким розвитком науково-технічного прогресу цифрові технології стають домінантою у забезпеченні більшої ефективності у багатьох сферах життя суспільства, і інститут виборів не є винятком. Сьогодні, удосконалення всіх національних виборчих систем у світі, відбувається за рахунок широкого застосування цифрових інновацій: впровадження цифрових виборчих реєстрів та списків виборців, автоматизації оновлення їх бази даних, технологій блокчейн, біометричної ідентифікації, штучного інтелекту, Big data тощо (Digital technology in elections, 2018).

Світовий досвід імплементації цифрових технологій у виборчий процес є досить різноманітним, але в цілому таким, що підтверджує глобальний тренд на впровадження цифрових виборів. Цей процес охоплює всі етапи організації виборів, від ведення реєстрів громадян, що мають право голосу, формування списків виборців та реєстрації кандидатів до безпосередньо голосування та встановлення результатів волевиявлення.

Проте, переважна більшість країн, в першу чергу, намагається дотримуватися основних принципів та стандартів застосування новітніх технологій під час виборчого процесу, сформульованих у міжнародних документах (Кодекс належної практики у виборчих справах Венеціанської комісії; Доповідь Венеціанської комісії про сумісність віддаленого та електронного голосування зі стандартами Ради Європи; Настанови ОБСЄ щодо спостереження й оцінювання цифрових рішень, які застосовують на виборах; Рекомендації Ради Європи державам-членам про правові, організаційні та технічні стандарти електронного голосування тощо) основною ідеєю яких є те, що цифрові рішення для виборів мають узгоджуватися із правовими принципами, які застосовуються для проведення демократичного процесу волевиявлення.

Одним з прямих керівних загальноєвропейських принципів у галузі виборів є принцип загального виборчого права, який передбачає, що кожна людина за певних умов (відповідне громадянство, вік, дієздатність тощо) має право обирати й бути обраною (Європейський демократичний доробок, 2009), тобто має активне та пасивне виборче право.

В Україні пасивне виборче право гарантовано статтею 38 Конституції України та статтею 10 Виборчого кодексу України, а активне виборче право - статтями 70, 71 Конституції та статтею 7 Виборчого кодексу відповідно.

Проте, сам факт володіння виборчим правом не тотожне факту наявності

реальної можливості його реалізації під час волевиявлення. Тому для того, щоб виборець міг реалізувати своє активне виборче право, у процесі організації та проведення волевиявлення повинна бути забезпечена наявність певних умов, а саме:

- повнота та точність ведення виборчого реєстру (за умови його передбаченості законодавством певної країни);
- повнота та точність формування списків виборців;
- точна ідентифікація виборця під час волевиявлення.

Метою статті є визначення особливостей застосування у виборчому процесі цифрових технологій за допомогою яких створюються ефективні механізми для реалізації активного виборчого права громадян.

Використано метод компаративного аналізу світового досвіду використання цифрових технологій для проведення цифрових виборів – ведення реєстру виборців, формування списків виборців та процедури ідентифікації виборців, а також оцінки передумов та перспектив відповідної цифрової модернізації вітчизняного виборчого процесу

Огляд публікацій.

Щодо особливого значення принципу загального виборчого права для побудови національної державності яскраво висловився український вчений-правознавець початку ХХ століття Б. Кістяківський: «Немає нічого, що такою мірою забезпечувало б державну єдність і національну солідарність, як загальне виборче право» (Кістяківський, 1996), а один з найкращих фахівців у галузі виборчого права, Ю. Ключковський, описуючі обов'язки держав щодо гарантування активного виборчого права, точно зазначив, що: «Забезпечення права голосу – це не питання заборони свавільного протиправного позбавлення права голосу чи можливості ним скористатися, що є типовим явищем для недемократичних режимів і розглядається як порушення принципу чесних виборів. Проблема забезпечення права голосу полягає у недопущенні позбавлення можливості голосувати (легально чи фактично) громадян в умовах демократії» (Ключковський, 2018).

На сьогодні ще мало наукових досліджень, які присвячені аналізу тенденції застосування цифрових технологій під час виборчого процесу, в тому числі на етапах ведення виборчих реєстрів, формування списків виборців та їх ідентифікації під час волевиявлення. Більшість науковців у своїх дослідженнях зосереджуються на етапі модернізації безпосередньо процедури голосування, а тенденції цифровізації інших

етапів виборчого процесу розглядають опосередковано.

Детально визначено особливості проведення цифрового голосування в роботах таких іноземних вчених, як А. Agarwala, S. Clift, B. Goldsmith,

P. Indiresan, H. Prasad, H. Ruthrauff, D. Shahani, A. Trechsel.

Серед вітчизняних наукових дослідників слід відмітити роботи

І. Жаровської та В. Ковальчук (2020), які дослідили теоретичні аспекти відповідності демократичним стандартам цифрових технологій у виборчому процесі; М. Аппелгейт, Т. Чануссот та В. Басистого (2020), які для органів адміністрування виборів підготували загальний огляд щодо порядку проведення інтернет-голосування; О. Стогової (2021), яка проаналізувала тенденції правого забезпечення цифрового голосування; С. Квітки (2020, 2022), який розглядає процес цифровізації виборчого процесу, як природний елемент глобального світового тренду розвитку суспільства, його цифрової трансформації.

За останні роки в Україні було проведено кілька змістовних досліджень на запит Центральної виборчої комісії за підтримки проекту Ради Європи «Підтримка прозорості, інклюзивності та чесності виборчої практики в Україні». Зокрема, слід відмітити роботу А. Маурер «Цифрові технології у виборах», в якій авторка здійснила системний огляд сучасних технологій, що використовуються у виборчому циклі та висвітлила питання розроблення відповідної нормативно-правової бази (Маурер, 2020). А. Магера у своїй роботі «Використання електронних реєстрів у виборчому процесі в Україні та шляхи оптимізації» описав, як новітні технології використовуються у процесі ведення реєстрів виборців, складанні списків виборців, а також навів приклади використання технологічних інновацій під час проведення ідентифікації виборців (Магера, 2020).

Також, слід відмітити, кілька змістовних аналітичних матеріалів, що були підготовлені за останні кілька років. Наприклад, в аналітичних доповідях «Електронне голосування: перспективи впровадження в Україні» (2021) та «Дистанційне електронне голосування як механізм реалізації виборчих прав громадян України, що перебувають за кордоном (у контексті застосування європейських стандартів електронного голосування)» (2021) Національного інституту стратегічних досліджень розглянуто перспективи та ризику дистанційного голосування та надано рекомендації щодо перспектив упровадження

системи цифрового голосування в Україні. В аналітичному звіті «Цифрові технології та виборчий процес: стандарти ЄС на захисті демократичного вибору», що був проведений експертами Громадської організації «Лабораторія цифрової безпеки» (Людва, & Дворовий, 2022) проведено детальний огляд законодавства країн Європейського Союзу у площині протидії загрозам використання цифрових технологій для протиправного втручання у виборчі процеси.

Результати дослідження.

Ведення реєстрів виборців, є необхідною умовою для забезпечення здійснення права голосу. Реєстрація виборців виступає детермінантом організації виборчого процесу загалом та забезпечує реалізацію основних принципів виборчого права, а саме: загальності виборчого права, рівності виборців, однократності, факультативності й особистого характеру голосування. Під час належного складання реєстрів виборців реалізуються важливі процедури виборчого процесу: створення юридичних підстав для голосування виборців, а також тих, що характеризуються кількісними показниками виборчого корпусу (утворення виборчих округів, виборчих комісій, дільниць тощо).

Встановлення персонального складу виборчого корпусу, як з огляду на забезпечення відповідного суб'єктивного виборчого права, так із огляду на необхідність визначення кількісного значення виборців, що ведеться органами влади, виступає одночасно і основоположною частиною легітимізації виборів, як способу безпосереднього здійснення влади народу, так і «технічним допуском» певної сукупності виборців до можливості реалізувати активне виборче право (Заставна, 2023).

Досвід зарубіжних країн демонструє, що саме цифрові технології значно спрощують процес створення реєстрів виборців, дозволяють уникнути помилок (внесення недостовірних даних про виборця, його статус, включення померлих, подвійне включення однієї особи тощо), а також скорочують терміни та фінансово-економічні витрати для формування та оновлення списків виборців під час виборчої кампанії.

Розглянемо найбільш типові способи цифрового ведення реєстрів виборців у сучасному світі.

У переважній більшості держав ЄС, ведення реєстрів виборців відбувається автоматизованим способом в цифровому форматі. Їх актуальність підтримується або в режимі реального часу (наприклад, зміна місця проживання виборця і його реєстрація за новим місцем проживання автоматично ведуть до змін у відповідних

реєстрах), або шляхом періодичного (раз на місяць чи рік) уточнення. Наприклад, у Данії, Естонії, Італії, Латвії, Польщі, Португалії практикується постійне автоматичне оновлення змісту реєстру виборців на підставі даних національних реєстрів громадян, що формуються та обслуговуються у цифровий спосіб (центрів реєстрації населення, податкових служб, міністерств внутрішніх служб тощо).

В Великобританії, Ірландії, Литві, Німеччині, Словаччині, Словенії, Фінляндії, Швеції цей процес відбувається однократно, тільки перед виборами. В країнах, де участь у голосуванні є обов'язковою (наприклад, Австралія, Аргентина, Бразилія, Греція, Люксембург, Мексика, Панама, Перу, Сингапур, Тайланд, Туреччина), а також в Австрії, Великобританії, Литві, Польщі (щодо військовослужбовців), Швеції (щодо громадян, що проживають закордоном) обов'язок уточнення даних реєстру виборців покладається на самого виборця. Як, правило, доступ до такого реєстру громадянин має через особистий онлайн-кабінет (Право обирати і бути обраним в країнах ЄС, 2020).

У США діє доволі складна та громізка система реєстрації виборців і при цьому кожний штат наділений власним правом регламентувати процедуру виборів, зокрема й реєстрації виборців та складання на підставі них виборчих списків. Різне застосування конституційних та законодавчих норм на рівні штату визначило різноманітність організаційних механізмів особистої реєстрації виборців у США, в т.ч. й за допомоги цифрових технологій:

35 штатів перейшли на електронну реєстрацію через департаменти автотранспорту штатів, у 38 штатах виборці реєструються в онлайн-режимі, у 34 штатах використовують для реєстрації певну форму електронного опитування виборців. (Kovalenko M., 2017).

В Україні, створення Державного реєстру виборців, як автоматизованої системи, призначеної для забезпечення державного обліку громадян, які мають право голосу, стало одним з перших технологічних проривів в модернізації вітчизняного виборчого процесу (ЦВК – 25, 2022), що у період 2007-2020 рр. значно прискорило цифрову трансформацію інституту виборів в цілому.

Спочатку у 2007 році був прийнятий Закон України «Про Державний реєстр виборців». Наприкінці вересня 2009 року була введена в експлуатацію автоматизована інформаційно-телекомунікаційна система «Державний реєстр виборців», яка у серпні 2011 року була трансформована в автоматизовану інформаційно-комунікаційну систему (АІКС). Поступовий

технологічний розвиток системи дозволив у 2013 році запустити програмний ресурс «Особистий кабінет виборця» на офіційному веб-сайті за допомогою якого громадянин, що має право голосу, може в дистанційному режимі отримати інформацію про включення його до реєстру. У 2016 році цей онлайн-ресурс було модернізовано, зокрема, додано функції з пошуку виборчої ділянки та подачі звернень до Служби розпорядника Державного реєстру виборців.

Після тривалих експертних обговорень, наприкінці 2019 року, попередні чергового виборчого циклу, Центральна виборча комісія (далі - ЦВК) провела черговий етап цифровізації ведення реєстру виборців та встановила порядок зміни місяця голосування виборця без зміни його виборчої адреси шляхом заповнення відповідної електронної форми (Про Порядок тимчасової зміни місяця, 2019).

Цікавим, є факт, що за офіційними даними з 105857 виборців, які звернулися під час виборчого процесу 2020 року щодо зміни або визначення своєї виборчої адреси, 48012 осіб (45% від загальної кількості звернень) використовували саме дистанційний режим (Табл.1.) (Майже сто тисяч виборців, 2020).

Відповідно звіту ЦВК, у 2023 році, технічні роботи над цифровим удосконаленням Державного реєстру виборців тривають, не зважаючи на тимчасове припинення його функціонування та ведення під час дії в Україні воєнного стану. Проведено комплекс робіт з оптимізації систем Державного реєстру виборців: налагоджено програмні і апаратні засоби захисту інформації, доступу до цієї системи користувачів з використанням кваліфікованих електронних підписів; запроваджено сучасні технології та засоби захисту інформації, кібербезпеки та кіберзахисту для посилення захищеності всієї системи, зокрема в умовах військової агресії російської федерації проти України. (ЦВК тестово перевірить систему, 2023). таким чином, ЦВК, навіть в умовах воєнного стану, неухильно впроваджує цифрові технології у виборчий процес відповідно до Стратегічного плану Центральної виборчої комісії на 2020-2025 роки (2020).

На думку, експертів з виборчого права, цифрові технології мають збільшити потенціал та ефективність використання Державного реєстру виборців України, в тому числі для впровадження цифрової ідентифікації виборців під час голосування (Магера А., 2020).

Формування виборчих списків є правовим способом підтвердження виборчих прав громадян, і саме, цифрові технології значно

Табл.1.

Відомості щодо кількості опрацьованих звернень виборців за період з 01.07.2020 по 29.09.2020

Вид звернення	Разом	В тому числі поданих дистанційно засобами Кабінету виборця			В тому числі поданих шляхом фізичного відвідування офісів органів ведення Реєстру		
		Всього	Задоволено	Відмовлено	Всього	Задоволено	Відмовлено
Звернення щодо включення до Реєстру	2684	714	291	423	1970	1924	46
Звернення про внесення змін до ідентифікаційних даних	4474	270	178	92	4204	4202	2
Звернення щодо зміни виборчої адреси (ч.2, 7 ст.8)	4170	610	366	244	3560	3340	220
Звернення щодо зміни виборчої адреси (ч.3 ст.8)	99525	46365	41933	4432	53160	53028	132
Звернення щодо зміни виборчої адреси (ч.4 ст.8)	2162	1037	849	188	1125	1125	0
Звернення про внесення змін до відомостей про НСП	15	15	11	4	0	0	0
Звернення щодо неправильностей у Реєстрі іншої особи	61	53	11	42	8	2	6
Запит щодо змісту персональних даних	18298	273	238	35	18025	17797	228
Запит щодо виборців за власною виборчою адресою	445	352	268	84	93	86	7
Разом	131834	49689	44145	5544	82145	81504	641

полегшують процес їх створення, оскільки складність оновлення та повторної перевірки паперових списків виборців підвищує ризик занесення в перелік, наприклад, померлих виборців або здійснення декількох записів однієї і тієї самої особи, створюючи простір для фальсифікацій. Цифрові реєстри, навпаки, більш керовані та позбавлені цих недоліків.

У переважній більшості країн ЄС для складання списків виборців використовуються дані виборчих реєстрів (якщо їх ведення передбачено національним законодавством) або інших загальнодержавних реєстрів громадян, що ведуться цифровим способом і не зобов'язують громадян подавати дані про зміну місця реєстрації. В європейських країнах, найчастіше, продовжують формування списків виборців у паперовому вигляді паралельно з електронним варіантом.

У пошуках нових технологій, які б сприяли процесу голосування, у США все більшого поширення набувають електронні списки виборців (e-poll books). У різних штатах по-різному регулюється питання їх використання. У деяких штатах передбачили процес сертифікації електронних списків виборців (Алабама, Каліфорнія, Коннектикут, Айдахо, Індіана, Массачусетс, Нью-Гемпшир, Нью-Джерсі, Огайо, Пенсильванія, Техас, Вірджинія), схожий на ту, що застосовується до сертифікації обладнання для голосування. У деяких штатах врегулювали це питання в адміністративних правилах та директивах, у інших – в процедурних керівних вказівках, але не проводять формальної сертифікації (Колорадо,

Делавер, Джорджія, Канзас, Меріленд, Мічиган, Невада, Нью-Мексико, Род-Айленд, Південна Кароліна, Юта, Вісконсін), а у деяких взагалі не ухвалили нормативно-правового регулювання щодо електронних списків виборців, які використовують (штат Кентуккі та округ Колумбія). У восьми штатах (Аляска, Гаваї, Луїзіана, Монтана, Оклахома, Орегон, Вермонт, Вашингтон) не використовуються електронні списки виборців, хоча і немає відповідної заборони. Пряма заборона використання електронних списків виборців існує лише в єдиному штаті Мен (Магера, 2020).

В Австралії, передбачена система, коли списки виборців оновлюються автоматично в онлайн-режимі. Після того, як у мережу введена (включаючи адресу) інформація про виборця, електронна виборча система автоматично заносить його у відповідний федеральний виборчий округ, округ штату або район на виборах до місцевих органів влади. Якщо виборець змінює місце проживання всередині країни, він самостійно через онлайн-форму надсилає нову реєстраційну картку, а комп'ютерна система також автоматично актуалізує інформацію і сортує її за відповідними виборчими одиницями. Таким чином, у масштабі всієї країни реєстрація ведеться безперервно і списки виборців оновлюються в міру необхідності в цифровому режимі (Коваленко, 2015).

В Україні списки виборців почали формувати на основі відомостей Державного реєстру виборців з 2010 року, що в разі підвищило рівень повноти їх наповнення та достовірності внесених даних.

Цифрова трансформація процесу формування та ведення списків виборців в Україні почалася у 2020 році, коли Постановою ЦВК було впроваджено можливість уточнення даних попереднього списку виборців онлайн-способом (Порядок подання виборцем заяви, 2020) та закріплено на законодавчому рівні процес передачі дільничним виборчим комісіям на закордонних виборчих дільницях попередніх списків виборців лише в електронному вигляді (Виборчий кодекс України, 2019). Також, розробка та впровадження електронних списків виборців в Україні передбачені у Стратегічному плані Центральної виборчої комісії на 2020-2025 роки (2020).

Ідентифікація виборців у день голосування у розвинених країнах відбувається на підставі пред'явлення паспортів або ідентифікаційних цивільних карт із носіями інформації. Країни Глобального Півдня, навпаки, стали лідерами у використанні біометричних технологій на виборах, саме через відсутність надійних документів, що засвідчують особу та електронних реєстрів населення. Такі технології (сканування відбитку пальця та радужної оболонки ока) при складанні списків виборців та ідентифікації виборця у день голосування використовуються у цих країнах, насамперед, для захисту від повторного голосування.

П'ятдесят дві країни, переважно Африки, Південної Америки, Південно-Східної Азії, використовують технології біометричної ідентифікації під час реєстрації виборців (Is the Biometric Date, 2022). Як правило, ці країни використовують один з видів біометричних показників, переважно відбиток пальця.

Існують країни, що поєднують кілька способів та інструментів ідентифікації виборця. Наприклад, Венесуела використовує цифрову перевірку відбитків пальців у доповнення до перевірки посвідчень особи з фотографією, а в Індонезії біометричне посвідчення особи, що містить відбитки пальців, радужної оболонки ока та фотографію обличчя є одночасно і паспортом, і посвідченнями виборця та платника податків.

На противагу скануванню відбитка пальця, сканування радужної оболонки ока визнається більш надійним методом біометричної ідентифікації, проте він і на порядок дорожчий. Вперше у світі, у виборчому процесі, цю технологію для ідентифікації виборців було застосовано на загальних виборах 2017 р. у Республіці Сомаліленд (самопроголошена невизнана держава, яка до її розпаду в 1990-ті рр. входила до складу Сомалі) (International Election Observation Mission, 2017).

Якщо узагальнити всі варіації застосування ідентифікації виборців за допомогою біометричних технологій, то можна зробити висновок, що в ідеалі під час голосування кожна виборча дільниця повинна бути оснащеною електронними журналами для реєстрації громадян, які проголосували та пристроями з підключеними до них сканерами відбитків пальців та радужної оболонки ока. Перед тим, як одержати виборчий бюлетень, громадянин повинен пройти біометричну ідентифікацію, щоб підтвердити той факт, що в день виборів він ще не голосував.

Проте, за наявності у громадян ID-карт, найбільш вдалий алгоритм дій під час голосування виглядає так. Прийшовши на виборчу дільницю, виборець пред'являє свою ID-карту та сканує відбитки пальців та/або радужну оболонку ока. Біометрична система в автоматичному режимі порівнює відомості про біометричні ідентифікатори, що зберігаються в пам'яті картки, з інформацією про знов відскановані відбитки пальців, і, якщо вони збіглися, особистість виборця вважається підтвердженою і він одержує бюлетень. Під час процесу біометричної ідентифікації виборця можуть брати участь представники різних політичних партій, які контролюють процес голосування на дільницях. Звісно, ще бажана перевірка за загальним реєстром виборців або ведення єдиного в країні електронного журналу осіб, які проголосували, щоб уникнути можливості голосування за іншим місцем проживання. На виборчих дільницях також слід передбачити дії у разі виникнення нестандартних ситуацій. Це може бути і відмова електроживлення, і відмова біометричного обладнання (Захаров, & Рудешко, 2015).

Сучасні біометричні системи, що дозволяють розпізнавати кожну людину за унікальними, характерними тільки їй ідентифікаційними даними, дозволяють реалізувати на практиці принцип «одна людина – один голос». Додатковими перевагами застосування біометрики також є пришвидшення процесу волевиявлення та підрахунку голосів.

Саме новітні біометричні технології можуть стати основним інструментом для ідентифікації виборців, що в, першу чергу, допоможе запобігти можливості повторного голосування, як на виборчих дільницях, так і під час цифрового голосування. З технічним розвитком і здешевленням технологій сканування (вже сьогодні сканування відбитків пальців, радужної оболонки ока, розпізнавання обличчя є навіть в деяких моделях мобільних телефонів) - ця технологія ідентифікації виборців може стати основною для більшості країн світу.

В Україні використання біометричних технологій стало системним явищем з 2012 року, коли був прийнятий Закон України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» (2012). Як наслідок, сьогодні в українському середовищі, широко використовуються внутрішні паспорти у вигляді ID-карток, біометричні закордонні паспорти, Mobile ID, Bank ID, які у перспективі можуть бути використані для забезпечення ідентифікації особи виборця під час цифрового голосування.

Окремо, слід розглянути ідентифікацію виборців в системі цифрового голосування, яке може відбуватися, як віддалено, у режимі онлайн, так і безпосередньо на виборчій дільниці. Оскільки цифрове голосування стає у світі все більш поширеним та технологічно інноваційним, особливо там, де процес волевиявлення відбувається за допомогою мережі Інтернет чи телефонним способом, ці системи ідентифікації стають вирішальними для забезпечення можливості голосувати лише виборцям та запобігають можливості повторного голосування. (Жаровська, & Ковальчук, 2020).

На сьогодні для ідентифікації виборців в системі цифрового голосування використовуються:

- електронні посвідчення особи;
- персональні номери (PIN-коди);
- оцифрована фотографія;
- штрих-кодування;
- інфраструктура відкритих ключів / електронні підписи;
- паролі.

Належна ідентифікація виборця є одним з основних предметів дискусії серед прихильників та критиків широкого застосування онлайн-голосування. (Афанасьєва, 2022).

Експерти з кібербезпеки та IT-аналітики часто є рішучими противниками впровадження цифрового голосування, аргументуючи тим, що, навіть на етапі цифрової ідентифікації виборця існують такі проблеми та перешкоди:

- будь-яке програмне забезпечення, особливо в смартфонах є вразливим;
- система ідентифікації виборців через MobileID (BankID) обмежує коло громадян, які можуть брати участь в такому голосуванні, багато з українців не мають згаданих ідентифікаторів;
- у випадку голосування через мобільні додатки виникає проблема не розвинутої контрактної системи взаємодії з мобільними операторами, більшість громадян користується pre-paid-пакетами;

- система SmartID ідентифікує не людину, а її смартфон;

- потрібна сертифікація інформаційно-комунікаційних технологій, які будуть застосовані на виборах, але зараз не існує глобального технічного стандарту для цього

- перебої з інтернетом та мобільним зв'язком в день виборів можуть унеможливити волевиявлення виборців.

Проте стрімкий розвиток цифрових технологій, дозволяє прогнозувати, що більшість цих технічних недосконалостей з часом буде вирішено.

Висновки.

Цифрова трансформація виборчого процесу стала основним трендом сучасних моделей реформування національних виборчих систем у всьому світі.

Аналіз виборчих циклів, проведених за останні десятиліття, дозволяє зробити висновок, що переважна більшість держав, незалежно від їх територіальної належності, політичного устрою та рівня соціально-економічних показників поступово та кумулятивно інтегрують сучасні цифрові технології протягом всіх етапів проведення виборчого процесу.

Ведення реєстрів виборців у цифровому вимірі та їх адміністрування автоматизованим способом дозволяє державам значно спростити процес обліку громадян, що мають право голосу, а також забезпечити точність та об'єктивну доцільність під час утворенні виборчих округів, виборчих комісій, дільниць тощо. Цифровізація реєстрів виборців, також, значно скорочує терміни та бюджетні витрати для подальшого формування та уточнення списків виборців під час виборчої кампанії.

Формування списків виборців на підставі виборчих реєстрів у цифровий спосіб в разі зменшує можливість допущення помилок, на кшталт, внесення у перелік осіб, що не мають право голосу чи недостовірних даних про виборця, що, в свою чергу, унеможливує реалізацію його активного виборчого права.

Сучасні біометричні технології забезпечують точність ідентифікації виборців під час волевиявлення, що допомагає запобігти можливості повторного голосування, як на дільниці, так і під час віддаленого голосування.

Аналіз зарубіжного досвіду щодо застосування цифрових технологій в процесі ведення реєстрів виборців, формування списків виборців та ідентифікації виборця під час волевиявлення, доводить перспективність та необхідність проведення цифрової модернізації вітчизняного виборчого процесу, що, у свою чергу, забезпечить реальну, а не декларативну

можливість реалізації виборцями свого активного виборчого права.

В Україні цифровізація інституту виборів йде дуже повільно та не має ознак системного та стратегічно виваженого процесу. На нашу думку, назріла необхідність проведення широкого експертного обговорення системних змін до Виборчого Кодексу України та інших нормативно-правових актів, що регламентують процес проведення виборів на предмет

включення норм щодо порядку та умов впровадження цифрових технологій.

Саме використання цифрових технологій під час виборчого процесу має стати основною рушійною силою, що допоможе Україні провести післявоєнні вибори з дотриманням всіх демократичних принципів і стандартів, а також надати реальну можливість проголосувати всім громадянам, що мають право голосу.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Апллгейт, М., Чануссот, Т., & Басистий, В. (2020). Інтернет-голосування: питання до розгляду. Загальний огляд для органів адміністрування виборів. *Біла книга IFES*. Відновлено з <https://ifesukraine.org/wp-content/uploads/2020/04/IFES-Ukraine-Considerations-for-Internet-Voting-in-ukraine-v6-2020-04-03-ukr.pdf?fbclid=IwAR0vzsbu8m9jzdxrv44lo-pmulbnznwkpqdsj6rmobx3khc1n84gk25qrg>
- Афанасьєва, М. В. (2022). Перспективи електронного голосування в Україні: політична та громадська дискусія. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету* №57, 18-23.
- Виборчий кодекс України*. (2019). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>
- Жаровська, І. М., & Ковальчук, В. Б. (2020). Цифрові технології у виборчому процесі: теоретичні аспекти відповідності демократичним стандартам. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*. 4 (14), 4-10.
- Заставна, О. П. (2023). Реєстрація виборців як передумова реалізації конституційного виборчого права громадян. *Галицькі студії: Юридичні науки*, 2, 28-34.
- Захаров, В. П., & Рудешко, В. І. (2015). *Біометричні технології у XXI столітті та їх використання правоохоронними органами*: посібник. 2-ге вид., доп. Львів : ЛьвДУВС. Відновлено з <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/6/1/%d0%97%d0%b0%1%96%d1%97.pdf>
- Квітка, С. (2020). Цифрові трансформації як сучасний тренд періодичного циклу розвитку суспільства. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президенті України. Спецвипуск*. 2020. С. 131–134. <https://doi.org/10.36.030/2664-3618-2020-si-131-134>
- Квітка, С., & Гусаревич, Н. (2022). Застосування технології виборчого блокчейну в системі цифрового голосування. *Аспекти публічного управління*, 10(2), 23-30. <https://doi.org/10.15421/152209>
- Ключковський, Ю. (2018). *Принципи виборчого права: доктринальне розуміння, стан та перспективи законодавчої реалізації в Україні*: монографія. Київ : Ваіте.
- Ключковський, Ю. Б. (2009). Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права. *Матеріали Венеціанської Комісії, Парламентської Асамблеї, Комітету Міністрів, Конгресу місцевих та регіональних влад Ради Європи*, 2, 145-147.
- Коваленко, М. Г. (2015). Моделі формування списків виборців. *Право та інноваційне суспільство*, № 1, 76-81.
- Коваленко, М. Г. (2017). Регістрація избирателей в США и Канаде: организационно-правовой аспект. *Leges et Viae*, 312(12/2), 84-87.
- Людва, А., & Дворовий, М. (2022). *Цифрові технології та виборчий процес: стандарти ЄС на захисті демократичного вибору*. Аналітичний звіт. ГО «Лабораторія цифрової безпеки». Відновлено з <https://dslua.org/wp-content/uploads/2022/10/TSyfrovi-tekhnohii-ta-vyborchyy-protses.pdf>
- Магера, А. (2020). *Використання електронних реєстрів у виборчому процесі в Україні*. Видавництво Ради Європи. Відновлено з <https://rm.coe.int/study-elections-lists-andrii-magera/16809ec314>
- Майже сто тисяч виборців змінили виборчу адресу напередодні місцевих виборів. *Сайт Громадянської мережі ОПОРА*. Відновлено з <https://oporaua.org/vybory/mayzhe-sto-tisiach-vibortsiv-zminili-viborchu-adresu-naperehodni-mistsevih-viboriv-21101>
- Маурер, А. Д. (2020). *Цифрові технології у виборах: питання, висновки та перспективи*. Видавництво Ради Європи. Відновлено з <https://rm.coe.int/ardita-driza-maurer-digital-technologiesregulations-fin/16809e7f8f>
- Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус. *Закон України №5492-VI (2012)* Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text>
- Про Порядок подання виборцем заяви про уточнення попереднього списку виборців на звичайній виборчій дільниці з використанням мережі «Інтернет». *Постанова ЦВК від 25 серпня 2020 року №201* Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0201359-20#Text>
- Про Порядок тимчасової зміни місця голосування виборця без зміни його виборчої адреси. *Постанова ЦВК від 02 грудня 2019 року № 1969* Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1969359-19#Text>
- Про Стратегічний план Центральної виборчої комісії на 2020-2025 роки. *Постанова ЦВК від 11 червня 2020 року №102*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0102359-20#Text>
- Стогова, О. В., & Мурач, Д. В. (2021). Електронне голосування: проблеми та перспективи запровадження. *Юридичний науковий електронний журнал*, № 3, 38-40. Відновлено з http://lsej.org.ua/3_2021/10.pdf
- Токар-Остапенко, О. В. (2021). *Дистанційне електронне голосування як механізм реалізації виборчих прав громадян України, що перебувають за кордоном (у контексті застосування європейських стандартів електронного голосування)*. Аналітична доповідь. Національний інститут стратегічних досліджень. Відновлено з <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analitychni-dopovidi/dystantsiynne-elektronne-holosuvannya-yaak-mekhanizm-realizatsiyi>

- Токар-Остапенко, О. В. (2021). *Електронне голосування: перспективи впровадження в Україні аналітичних доповідях*. Аналітичний матеріал. Національний інститут стратегічних досліджень. Відновлено з <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-02/tokar-1.pdf>
- ЦВК – 25. Технологічна модернізація та Державний реєстр виборців. *Офіційний веб-сайт Центральної виборчої комісії*. Відновлено з <https://cvk.gov.ua/novini/tsvk-25-tehnologichna-modernizatsiya-ta-derzhavniy-reiestr-vibortsiv.html>
- ЦВК тестово перевірить систему Державного реєстру виборців. *Офіційний веб-сайт Центральної виборчої комісії*. Відновлено з <https://cvk.gov.ua/novini/tsvk-testovo-perevirut-sistemu-derzhavnogo-reiestru-vibortsiv.html>
- Is the Biometric Date used in voter Identification at polling stations?* Retrieved from <https://www.idea.int/data-tools/questionview/739>
- Report on the Somaliland Presidential Election. (13th November 2017). *International Election Observation Mission*. Retrieved from https://www.ucl.ac.uk/bartlett/development/sites/bartlett/fles/somaliland_election_report_web2.pdf
- Russell, M., & Zamfir, I. (2018). *Digital technology in elections Efficiency versus credibility?* BRIEFING European Parliamentary Research Service. Retrieved from [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=eprs_bri\(2018\)_625178](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=eprs_bri(2018)_625178)

REFERENCES

- About the procedure for a voter to submit an application to clarify the preliminary list of voters at a regular polling station using the Internet. *Resolution of the CEC* dated August 25, 2020 No. 201 Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0201359-20#Text>
- About the Procedure for temporarily changing a voter's voting place without changing his election address. *Resolution of the CEC* dated December 2, 2019 No. 1969 Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1969359-19#Text>
- About the Strategic Plan of the Central Election Commission for 2020-2025. *Resolution of the CEC* dated June 11, 2020 No. 102. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0102359-20#Text>
- About the Unified State Demographic Register and documents confirming the citizenship of Ukraine, certifying a person or his special status. *Law of Ukraine* No. 5492-VI (2012) Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text>
- Afanasyeva, M. V. (2022). Prospects of electronic voting in Ukraine: political and public debate. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University* No. 57, 18-23.
- Almost one hundred thousand voters changed their electoral address on the eve of local elections. *The site of the Civil Network OPORA*. Retrieved from <https://oporaua.org/vybory/maizhe-sto-tisiach-vibortsiv-zminili-viborchu-adresu-naperedodni-mistsevikh-viboriv-21101>
- Applegate, M., Chanussot, T., & Basisty, V. (2020). Internet voting: issues for consideration. General overview for election administration bodies. *IFES White Paper*. Retrieved from <https://ifesukraine.org/wp-content/uploads/2020/04/IFES-Ukraine-Considerations-for-Internet-Voting-in-ukraine-v6-2020-04-03-ukr.pdf?fbclid=iwar0vzs6u8m9jzdxrv44lo-pmulbnznwkpqsj6rmobxx3khc1n84gk25qrg>
- CEC - 25. Technological modernization and the State Register of Voters. *Official website of the Central Election Commission*. Retrieved from <https://cvk.gov.ua/novini/tsvk-25-tehnologichna-modernizatsiya-ta-derzhavniy-reiestr-vibortsiv.html>
- Election Code of Ukraine*. (2019). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>
- Is the Biometric Date used in voter identification at polling stations?* Retrieved from <https://www.idea.int/data-tools/questionview/739>
- Klyuchkovskiy, Yu. (2018). *Principles of electoral law: doctrinal understanding, status and prospects of legislative implementation in Ukraine*: monograph. Kyiv: Vaite.
- Klyuchkovskiy, Yu. B. (2009). European democratic development in the field of electoral law. *Materials of the Venice Commission, Parliamentary Assembly, Committee of Ministers, Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe*, 2, 145-147.
- Kovalenko, M. G. (2015). Models of formation of voter lists. *Law and innovative society*, No. 1, 76-81.
- Kovalenko, M. G. (2017). Voter registration in the USA and Canada: organizational and legal aspect. *Legea și Viața*, 312(12/2), 84-87.
- Kvitka, S. (2020). Digital transformations as a modern trend of the periodic cycle of society's development. *Collection of scientific works of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. Special issue*. 2020. P. 131-134. <https://doi.org/10.36.030/2664-3618-2020-si-131-134>
- Kvitka, S., & Husarevich, N. (2022). Application of electoral blockchain technology in the digital voting system. *Public administration aspects*, 10(2), 23-30. <https://doi.org/10.15421/152209>
- Ludva, A., & Dvorovy, M. (2022). *Digital technologies and the electoral process: EU standards for the protection of democratic choice*. Analytical report. NGO "Laboratory of Digital Security". Retrieved from <https://dslua.org/wp-content/uploads/2022/10/TSyfrovi-tehnolohii-ta-vyborchyy-protses.pdf>
- Magera, A. (2020). *Use of electronic registers in the election process in Ukraine*. Publishing House of the Council of Europe. Retrieved from <https://rm.coe.int/study-elections-lists-andrii-magera/16809ec314>
- Maurer, A. D. (2020). *Digital technologies in elections: issues, conclusions and perspectives*. Publishing House of the Council of Europe. Retrieved from <https://rm.coe.int/ardita-driza-maurer-digital-technologiesregulations-fin/16809e7f8f>
- Report on the Somaliland Presidential Election. (13th November 2017). *International Election Observation Mission*. Retrieved from https://www.ucl.ac.uk/bartlett/development/sites/bartlett/fles/somaliland_election_report_web2.pdf

- Russell, M., & Zamfir, I. (2018). *Digital technology in elections Efficiency versus credibility?* BRIEFING European Parliamentary Research Service. Retrieved from [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=eprs_bri\(2018\)625178](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=eprs_bri(2018)625178)
- Stogova, O. V., & Murach, D. V. (2021). Electronic voting: problems and prospects of introduction. *Legal Scientific Electronic Journal*, No. 3, 38-40. Retrieved from http://lsej.org.ua/3_2021/10.pdf.
- The Central Election Commission will test the system of the State Register of Voters. *Official website of the Central Election Commission*. Retrieved from <https://cvk.gov.ua/novini/tsvk-testovo-pereviriv-sistemu-derzhavnogo-reiestru-vibortsiv.html>
- Tokar-Ostapenko, O. V. (2021). *Remote electronic voting as a mechanism for exercising the electoral rights of Ukrainian citizens abroad (in the context of the application of European electronic voting standards)*. Analytical report. National Institute of Strategic Studies. Retrieved from <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analychnidopovidi/dystantsiyne-elektonne-holosuvannya-yak-mekhanizm-realizatsiyi>
- Tokar-Ostapenko, O. V. (2021). *Electronic voting: prospects for implementation in Ukraine analytical reports*. Analytical material. National Institute of Strategic Studies. Retrieved from <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-02/tokar-1.pdf>
- Zakharov, V. P., & Rudeshko, V. I. (2015). *Biometric technologies in the 21st century and their use by law enforcement agencies: a guide*. 2nd ed., add. Lviv: LvDUVS. Retrieved from <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/6/1/%d0%97%d0%b0%1%96%d1%97.pdf>
- Zastavna, O. P. (2023). Voter registration as a prerequisite for exercising the constitutional right to vote of citizens. *Galician Studies: Legal Sciences*, 2, 28-34.
- Zharovska, I. M., & Kovalchuk, V. B. (2020). Digital technologies in the electoral process: theoretical aspects of compliance with democratic standards. *Journal "ScienceRise: Juridical Science"*, 4(14), 4-10.